

У спеціалізовану вчену раду ДФ 35.051.177
Львівського національного університету
імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
МАРГАСОВОЇ ВІКТОРІЇ ГЕННАДІЇВНИ
на дисертаційну роботу **ПОВРОЗНИКА ПЕТРА ПАВЛОВИЧА**
на тему «Інноваційний розвиток підприємництва в умовах глобальних
викликів», подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Актуальність теми дисертаційної роботи

У сучасній світовій економічній системі, розвиток якої характеризується швидким технологічним прогресом та глобалізацією, підприємництво стає все більш конкурентоспроможним, вимагаючи постійного інноваційного поступу для успішного функціонування та збереження ринкових ніш і власних переваг. В Україні, що є невід'ємною частиною глобальної економіки, бізнес є одним з основних факторів економічного зростання, тому інноваційний розвиток підприємництва критично важливий для забезпечення стабільності та модернізації окремих галузей і секторів у довгостроковій перспективі.

У зв'язку з економічними кризами та політичними трансформаціями, а з 2022 р. – через повномасштабне вторгнення росії в Україні підприємництво стає все більш уразливим до зовнішніх викликів, таких як конкуренція, зміни в законодавстві та економічних умов ведення бізнесу в реаліях війни, релокації та інших труднощів. Саме інноваційний розвиток суб'єктів господарювання повинен дати змогу підприємцям адаптуватися до цих загроз, зберегти конкурентоспроможність та забезпечити стійкість з огляду на перспективи післявоєнного відновлення. Зважаючи на зазначене, проблематика дисертації П. Поврознака, яка присвячена вирішенню важливого наукового завдання з поглиблення теоретико-методичних засад і обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо стимулювання інноваційної активності підприємницьких структур в Україні в контексті існуючих глобальних викликів, безперечно, є актуальною і своєчасною.

Підтвердженням актуальності дисертаційної роботи є її безпосередній зв'язок із планами наукових досліджень й науково-дослідними темами кафедри економіки підприємства Львівського національного університету імені Івана Франка, зокрема «Пріоритетний розвиток підприємництва, торгівлі та біржової діяльності в умовах формування інформаційного суспільства» (номер державної реєстрації 0122U200514), у межах якої проведено дослідження теоретико-методичних та інституційних основ і запропоновано концепцію стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в Україні.

***Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації***

Ознайомлення зі змістом дисертації та науковими працями П. Поврозника дає змогу зробити висновок про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій автора. Вдало обраний предмет і об'єкт дослідження, сформульована мета та завдання, які повною мірою вирішені у роботі, дали змогу автору логічно структурувати дисертацію та розкрити її зміст.

Для отримання наукових результатів дослідження здобувачем проведено критичний аналіз наукових джерел з проблематики теорії, методології та організації інноваційної діяльності бізнесу. П. Поврозником опрацьовано значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, інших джерел, а саме законодавчі та нормативні акти України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації України, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, що дало можливість підтвердити наукові аргументи та зробити обґрунтовані висновки, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

Водночас достовірність наукових положень дисертаційної роботи додатково підтверджується опублікуванням їх у наукових фахових виданнях, апробацією на науково-практичних конференціях та використанням у практичній діяльності низкою суб'єктів господарювання, а також у навчальному процесі при підготовці фахівців-економістів у сфері підприємництва.

Загалом кількість, якість, зміст та обсяг друкованих праць здобувача відповідають вимогам щодо опублікування результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії і дають право на публічний захист.

Вказане є підставою вважати роботу П. Поврозника самостійно виконаним, завершеним дослідженням, яке відповідає спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», задекларованій темі, меті, вказаній предметній області, базується на власних наукових підходах до виконання окреслених завдань.

***Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації***

Наукова новизна отриманих П. Поврозником результатів полягає в поглибленні теоретичних засад, розвитку науково-методичних підходів та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в Україні в умовах глобальних викликів. Найбільший науково-прикладний інтерес становлять такі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, в частині того, що автором удосконалено:

– підходи до стратегування державної політики з обґрунтуванням концепції стимулювання інноваційного розвитку підприємництва, у якій визначено мету, завдання, принципи формування, а також інструменти непрямого і прямого впливу на діяльність інноваційних підприємств, етапи й очікувані результати. Реалізація цієї концепції повинна дати змогу сформувати ефективну національну інноваційну екосистему та сприятиме соціально-економічному розвитку країни в умовах глобальних викликів (пп. 3.3, С. 210-225);

– науково-методичний інструментарій проведення аналізу інноваційного розвитку підприємств, який на відміну від поширених підходів, передбачає побудову інтегрального показника, що охоплює низку складових, зокрема таких як ділова активність підприємств; частка капітальних інвестицій у фінансових ресурсах підприємств; відношення розмірів наданих нових кредитів вітчизняними банками недепозитним корпораціям до середньої величини капіталу підприємств; рівень податкового навантаження. Запропонований інтегральний показник інноваційного розвитку українських підприємств дає змогу проводити комплексний аналіз результативності діяльності сектору суб'єктів господарювання з метою формування ефективної економічної політики на рівні держави, регіонів та територіальних громад (пп. 3.1, С. 179-185);

– концепцію національної інноваційної екосистеми в частині авторських пропозицій щодо її тлумачення; розгляду концепції з двох позицій: змістового концепту в системі координат “людський капітал-потенціал відносин-інституційна спроможність”; структурного зонування та ключових суб'єктів; обґрунтування базових принципів її формування. Зазначене дало змогу виокремити в межах національної інноваційної екосистеми чотири зони (генерації ідей та рішень; інкубаційна; апробації; підтримки інноваційних підприємств (стартапів)), ефективне функціонування відповідних суб'єктів у межах яких дасть змогу сформувати в країні передумови для інноваційного розвитку підприємництва загалом і конкретного стартапу зокрема (пп. 1.1, С. 45-49);

– теоретичні підходи до інституційної модернізації системи регулювання та стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в частині обґрунтування її впливу на національну інноваційну екосистему та виділення формальних і неформальних інститутів, враховуючи синергетичний ефект від їх взаємодії. Пропоновані підходи ґрунтуються на концептуально-теоретичному базисі дослідження (постулати теорій управління, державного регулювання, інноваційного розвитку, інституціоналізму, концепції екосистем, цифрової економіки) та дали змогу обґрунтувати необхідність комплексного застосування інструментів прямого і непрямого впливу на інноваційну активність підприємств (пп. 1.3, с. 73-100).

У цілому представлені у дисертації висновки та пропозиції сформульовані самостійно, характеризуються науковою новизною, рівень якої визначено коректно.

Практичне і теоретичне значення отриманих результатів

Основні результати дослідження впроваджено у практичну діяльність Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації, а також суб'єктами господарювання ТОВ “ДВ ВЕЙСТ-ГРУП”, ТОВ “ДВ-ЕКОСВІТ”. Окремі результати дисертаційної роботи були впроваджені в освітній процес на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка. Практичне і науково-методичне впровадження результатів дослідження підтверджене відповідними довідками про їх використання, що додані у роботі.

Практичне значення результатів полягає в тому, що напрацьовані теоретико-методичні підходи, отримані висновки та узагальнення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані: державними інституціями – в частині пропозицій щодо удосконалення механізмів підтримки інноваційних проектів і стартап-підприємництва в контексті формування регіональної інноваційної екосистеми, які сприятимуть удосконаленню економічної політики на рівні регіону; підприємствами – в процесі адаптації запропонованих автором підходів до оптимізації співпраці освіти, науки і бізнесу, розвитку соціально- та екологічно відповідального підприємництва; закладами вищої освіти – в процес розроблення освітніх програм, навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх фахівців-економістів.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зрахованих за темою дисертації

Основні наукові положення та висновки дисертаційної роботи опубліковані в достатній кількості та повною мірою відображають її зміст. Основні результати опубліковано у 15 наукових працях загальним обсягом 5,35 друк. арк., з них

7 статей у наукових фахових виданнях України. Обсяг наукових праць, опублікованих автором особисто – 3,15 друк. арк. Основні результати дослідження доповідалися на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст наукових праць здобувача, які зараховані за темою дисертації та профіль друкованих видань відповідають чинним вимогам до висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення із дисертацією та науковими працями П. Поврозника дає підстави стверджувати, що автором дотримано принципи та норми академічної доброчесності. Використання положень, праць та висловлювань інших авторів містять відповідні коректні посилання на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень.

Академічний плагіат та фабрикація відсутні, порушень академічної доброчесності у дисертації та публікаціях виявлено не було.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи необхідно звернути увагу на певні зауваження та дискусійні положення, а саме:

– додаткового пояснення потребує необхідність та новизна наведеного визначення поняття інноваційний розвиток підприємства як “процесу господарювання, який ґрунтується на інноваційних рішеннях і підходах в фінансово-господарській та організаційно-управлінській діяльності ділової одиниці” (С. 39). При цьому конкретизовано напрями інноваційного розвитку підприємства, які розглядаються крізь призму різновидів інновацій (технологічні, маркетингові, організаційні, соціальні, екологічні) (С. 40-42). У цьому контексті потребує уточнення позиція автора як щодо розуміння інноваційного розвитку, так і потреби акцентування уваги на перелічених видах інновацій;

– під час узагальнення і обґрунтування теоретичних засад інноваційного розвитку бізнесу в Україні (р. 1, С. 28-100) автору доречно було б більшу увагу приділити розкриттю середовища і передумов його стимулювання, у тім числі в контексті сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників різного походження та характеру впливу, зокрема в умовах війни. На наш погляд, це збагатило б теоретичну частину дисертаційної роботи, а також дало б можливість сформулювати підґрунтя для проведення глибшого аналізу у наступних розділах

дослідження задля визначення можливостей і загроз інноваційного прогресу бізнес-структур в Україні;

– враховуючи окреслені у пп. 1.3 (С. 73-100) формальні та неформальні інститути регулювання інноваційного підприємництва в Україні (зокрема, законодавство, державні інституції, інноваційну культуру тощо), аргументи здобувача щодо перспектив стимулювання інноваційної активності підприємств були б більш переконливими, якщо б доповнювалися моделюванням ефективності певних показників, які характеризували би дієвість інституційного впливу в Україні на ключові параметри інноваційного розвитку;

– на с. 163-164 роботи автор стверджує про “необхідність у проведенні дослідження впливу чинників на інноваційний розвиток вітчизняних підприємницьких структур та систематизації їх у розрізі двох видів: стимулюючих та деструктивних”. При цьому аргументує, що це “допоможе сконцентрувати економічну політику держави у напрямі нейтралізації негативного впливу окремих факторів та формування комплексу стимулів з метою створення сприятливого середовища для ведення підприємницької діяльності у відповідності до сучасних глобальних викликів”. Однак у тексті дисертаційної роботи доцільно було б ретельніше обґрунтувати, чому саме такий набір показників є найбільш прийнятним для оцінювання, можливо при цьому також адаптувавши його до реалій воєнного стану в Україні;

– становить особливий інтерес і водночас є контроверсійною та такою, що потребує більш детального обґрунтування пропозиція автора щодо імплементації у вітчизняне законодавство та стимулювання розвитку стартап-підприємництва як різновиду інноваційного підприємництва (резюмована у анотації на с. 3), які передбачають нормативно-правове врегулювання тлумачення стартапів, прозоре і ефективне регламентування інструментів їх підтримки. При цьому з тексту роботи не зрозуміло, які автор мав на увазі механізми такої конкретизації у правовій базі (у яких саме нормативних актах?), а також які реальні переваги цього для малого бізнесу в Україні (у контексті передбачення інструментарію його підтримки тощо).

Однак, вказані недоліки та дискусійні положення не мають принципового характеру, не применшують отриманих наукових результатів дисертаційної роботи П. Поврозника, а можуть бути основою для наукової дискусії та орієнтиром для подальших наукових пошуків здобувача у цьому напрямі досліджень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Поврозника Петра Павловича на тему «Інноваційний розвиток підприємництва в умовах глобальних викликів» є завершеним, виконаним самостійно на належному науковому рівні дослідженням, результати

якого характеризуються науковою новизною та мають теоретичну і практичну значущість. Робота в цілому вирішує поставлену мету щодо поглиблення теоретичних засад, розвитку науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в Україні в умовах глобальних викликів. Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», а обсяг та оформлення – чинним вимогам, які ставляться до такого виду кваліфікаційних наукових робіт.

Враховуючи це, вважаємо, що дисертація за актуальністю теми, змістом, повнотою вирішення поставлених завдань, науковою новизною і практичною значущістю отриманих результатів та фаховим спрямуванням відповідає вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (зі змінами від 31.05.2019 року № 759), та п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), а її автор, Поврозник Петро Павлович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Офіційний опонент:

**проректор з наукової роботи
Національного університету
“Чернігівська політехніка”,
доктор економічних наук, професор**

Вікторія МАРГАСОВА